

1. UREA, IONELA ROXANA. *Statistică în psihopedagogie specială. Note de curs*. București: Universitatea din București, Departamentul de Psihopedagogie specială.
2. VERZA, EMIL. *Tratat de psihopedagogie specială*. București: Editura Universității din București, 2011. ISBN 978-606-16-0006-9
3. <http://www.gal-vulcan.ro/pictures/activitate7/Despre%20voluntariat%20si%20rolul%20voluntariatului.pdf> accesat la data 21.11.2020.
4. *** Legea 78/2014.
5. https://alili2001.files.wordpress.com/2014/12/ro9_a3-2_volunteering-in-the-eu_v-1_ro.pdf accesat la data de 24.11.2020.
6. <http://www.provobis.ro/assets/uploads/2013/01/2Drepturile-si-responsabilitatile-voluntarilor.pdf> accesat la data de 19.11.2020
7. <https://www.slideshare.net/incluziune/comunicarea-cu-si-despre-persoanele-cu-dizabilitati> accesat la data de 21.11.2020.

VALORIFICAREA PRACTICILOR INCLUZIVE ÎN VEDEREA OPTIMIZĂRII INCLUZIUNII SOCIALE A COPIILOR CU CES

Mîslițchi Valentina,
dr., conf. univ.,

Catedra Psihopedagogie și Educație Preșcolară,
Universitatea de Stat din Tiraspol, Republica Moldova.

Saviuc Elena,

masterandă, programul de studiu Managementul educației preșcolare,
Universitatea de Stat din Tiraspol,
manager al Centrului pentru copii SUNRISE, Chișinău, Republica Moldova.

Rezumat

Articolul abordează problema valorificării practicilor incluzive în vederea asigurării incluziunii sociale a copiilor cu CES. Considerăm că incluziunea socială de succes a copiilor cu cerințe educaționale speciale este asigurată prin cooptarea potențialul tuturor agenților educaționali, sociali, valorificat în cadrul parteneriatului familie-instituție incluzivă-comunitate. În lucrare sunt expuse unele din experiențele relevante și practicile cu impact semnificativ asupra optimizării educației incluzive și asigurării succesului incluziunii sociale a preșcolarilor cu CES prin valorificarea unui proiect de parteneriat, scopul căruia a vizat cooperarea eficientă, durabilă, continuă dintre familie, grădiniță, comunitate pentru o implicare cât mai activă a părinților, cadrelor didactice, altor specialiști ai echipei multidisciplinare, a agenților comunitari în asigurarea incluziunii sociale a preșcolarilor cu CES.

Summary

The article addresses the problem of valorization inclusive practices in order to ensure the social inclusion of children with special educational needs (SEN). We consider that the successful social inclusion of children with special educational needs is ensured by co-opting the potential of all educational and social agents, valorized within the family-inclusive institution-community partnership. The paper presents some of the relevant experiences and practices with significant impact on optimizing inclusive education and ensuring the success of social inclusion of preschoolers with SEN by valorizing a partnership project, which aimed at effective, sustainable, continuous cooperation between family, kindergarten, community for the most active involvement of parents, teachers, other specialists of the multidisciplinary team, community agents in ensuring the social inclusion of preschoolers with SEN.

Cuvinte cheie: *incluziune socială, practici incluzive, preșcolari cu CES, proiect de parteneriat familie-instituție incluzivă-comunitate.*

Keywords: *social inclusion, inclusive practices, preschoolers with SEN, family-inclusive institution-community partnership project.*

Incluziunea presupune un proces permanent de îmbunătățire a instituției de învățământ, având ca scop valorificarea optimă a resurselor existente, în special a resurselor umane, pentru a susține participarea la procesul de învățământ a tuturor copiilor din cadrul unei comunități.

Incluziunea se bazează pe un sistem educațional comprehensiv real, care susține grădinița/școala ca instituție deschisă pentru toți copiii, fără a exclude pe nimeni, accentul fiind pus pe drepturile tuturor copiilor, pe schimbarea mediului educațional și al grupei/clasei unde fiecare copil să se simtă acceptat și valorizat, beneficii pentru toți copiii, parteneriat între cadrele didactice și specialiștii care oferă suport și intervenție de specialitate tuturor copiilor.

Argumentele care evidențiază necesitatea asigurării educației incluzive sunt multiple:

- din *perspectivă conceptuală*, educația incluzivă este fundamentată pe argumente sociale, pedagogice și psihologice: *fundamentele sociale* vizează implicarea socială a persoanei, adaptarea și integrarea individului în societate, echilibrul dinamic dintre personalitate și societate; *fundamentele pedagogice* fac trimitere la conceptul de educabilitate, la finalitățile și legitățile generale ale educației, la teoriile curriculumului și teoriile învățării; *fundamentele psihologice* se raportează la teoriile dezvoltării ontogenetice și a personalității, la teoria intervenției timpurii în dezvoltarea copilului, la teoriile evaluării structurilor psihice ale personalității;
- din *perspectivă socială*, instituțiile incluzive pot schimba atitudinea față de diversitate, fiindcă permit tuturor copiilor să învețe împreună, punând astfel bazele unei societăți deschise, democratice și nondiscriminatorii, care îi încurajează pe oameni să trăiască împreună și să se respecte reciproc;
- din *perspectivă educațională*, în instituțiile incluzive toți copiii învață împreună, fiind dezvoltate modalități de predare care să corespundă diferențelor individuale, pentru ca toți copiii să beneficieze, în raport cu propriile resurse și caracteristici individuale, de acțiunea și efectele formative ale programelor de învățământ, asigurând educația pentru toți [2, p.28].

Politicile și strategiile naționale și internaționale pentru copii cu nevoi speciale au la bază ideea *educației pentru toți* corelată cu imperativul *educației pentru fiecare*. Din această perspectivă au fost stabilite următoarele priorități pentru practicile incluzive:

- instituțiile trebuie să includă în procesul de învățământ toate categoriile de copii, inclusiv pe cei cu deficiențe, prin promovarea educației incluzive;
- intervenția timpurie este o prioritate a educației speciale și incluzive;
- eliminarea etichetărilor și stigmatizărilor pentru diferite tipuri de deficiențe ca fiind „noneducabile”;
- alocarea resurselor materiale necesare educației copiilor cu deficiențe trebuie să se realizeze în conformitate cu principiul *resursa urmează copilul!*

Pentru desfășurarea *practicii incluzive*, politicile asupra educației incluzive urmăresc: crearea bazei de date la nivel local și național privind situația copiilor, inclusiv a celor aflați în situații deosebit de dificile, pentru dezvoltarea serviciilor de asistență de calitate; adaptarea infrastructurii instituțiilor de educație, a condițiilor fizice ale clădirilor la necesitățile copilului în dificultate; elaborarea programelor sociale complexe de asistență cu orientare multidimensională pentru copiii aflați în dificultate: asistență medicală, pedagogică, psihologică, socială etc; implicarea ONG-urilor în finanțarea și dezvoltarea serviciilor de asistență pentru copiii aflați în dificultate.

Procesul învățării incluzive se bazează pe o serie de principii conform cărora: copiii cu nevoi educaționale speciale au același drepturi la o educație de calitate ca orice alt copil. Sprijinul oferit este un drept al persoanei care îl primește; sprijinul de care are nevoie o persoană trebuie să fie evaluat în mod corect și cu înțelegere pe baza unor informații pertinente obținute de la instituția frecventată anterior, părinți și copilul însuși; sprijinul acordat trebuie revizuit periodic pentru a evalua impactul, progresul obținut de copil și punctul de vedere al acestuia, părinților, cadrelor didactice; se oferă sprijin cadrelor didactice pentru elaborarea unor strategii corespunzătoare de predare și învățare, în funcție de cele mai bune practice; prin învățarea incluzivă se realizează cea mai bună corespondență dintre nevoile fiecărui copil și oferta educațională adresată acestuia.

Modalitățile desfășurării activităților de învățare în instituția incluzivă presupun:

- planificarea activității prin implicarea tuturor copiilor;
- dezvoltarea înțelegerii și a sentimentului de respect pentru diferențe;
- stimularea copiilor în vederea asumării răspunderii pentru propria lor învățare;
- utilizarea unei varietăți de stiluri și strategii de predare-învățare-evaluare;
- facilitarea cooperării între copii;
- adaptarea strategiilor didactice și a conținutului lor în funcție de reacțiile copiilor;
- transformarea dificultăților în prilejuri de dezvoltare a practicilor incluzive;
- implicarea activă a părinților în viața instituției de învățământ.

În aceste condiții, se pot identifica principalele etape în abordarea strategiilor educaționale incluzive:

- cunoașterea și evidențierea evoluției în procesul de învățare pe baza unui sistem longitudinal de înregistrare a randamentului, progresului copiilor;
- identificarea copiilor ce întâmpină dificultăți sau care nu reușesc să facă față exigențelor programului educative;
- diagnosticarea copiilor cu dizabilități sau cu dificultăți de învățare (natura dificultăților, disciplinele/domeniile unde se manifestă lacune, nivel de interes etc);
- depistarea complexului cauzal care a determinat apariția dificultăților;

- proiectarea unui curriculum diferențiat și personalizat, în funcție de situațiile și problemele identificate;
- desfășurarea unui proces didactic activ, formativ, cu accent pe situațiile motivaționale favorabile învățării și evaluarea formative;
- colaborarea cu specialiștii din cadrul serviciilor de sprijin, consiliere și antrenarea familiei [1, pp. 65-66].

Crearea unui mediu educațional sigur și prietenos este o condiție iminentă pentru asigurarea succesului incluziunii educaționale a copiilor cu cerințe speciale și a performanțelor lor academice și sociale. Principiile de bază ale adaptării mediului la necesitățile copiilor cu CES derivă din modelul social al abordării dizabilității și se focusează pe proiectarea mediului în felul în care acesta să nu creeze bariere pentru participarea și activitatea copiilor. Principalele caracteristici ale unui astfel de mediu sunt: siguranța, accesibilitatea, conveniența, flexibilitatea, adaptabilitatea, lejeritatea în utilizare, durabilitatea [4, p. 164].

Pentru incluziunea copiilor cu CES este necesar ca toată unitatea educațională să fie implicată. Acest lucru determină măsuri necesare în managementul instituțional, în managementul fiecărei grupe de copii, precum și în practicile directe ale specialiștilor din instituție. În acest context, managementul instituției are nevoie de o strategie clară, care să urmărească pași concreți ce vizează: 1. Elaborarea unui plan de dezvoltare a instituției, în care să se precizeze concret măsurile educaționale necesare, precum și parteneriatul cu familia, profesioniștii implicați și comunitatea. 2. Asigurarea pregătirii întregului personal pentru a primi toți copiii. 3. Pregătirea copiilor pentru a se accepta unii pe alții, pentru a negocia, a colabora și a lucra împreună. 4. Asigurarea unui climat primitiv și deschis în instituția de învățământ, prin organizarea mediului educațional cât mai eficient și stimulator. 5. Asigurarea unui curriculum flexibil și deschis, la care să aibă acces și părinții. 6. Evaluarea fiecărui copil prin observație directă și indirectă, pentru a asigura participarea lui adecvată la activitățile curriculare. 7. Asigurarea accesului tuturor copiilor în programul instituției, dar și la modificările și adaptările acestuia. 8. Asigurarea participării tuturor copiilor la întregul program. 9. Asigurarea participării familiilor la decizii și acțiuni în favoarea tuturor copiilor. 10. Asigurarea unei evaluări permanente și periodice a progreselor pe care le fac toți copiii nu numai din punctul de vedere al achizițiilor intelectuale, ci și al relațiilor sociale, al cooperării și colaborării, al dezvoltării imaginii de sine și încrederii în forțele proprii. 11. Elaborarea unor planuri educaționale individualizate/personalizate la copiii care au nevoie de sprijin în anumite componente ale dezvoltării și la anumite momente. 12. Ajustări permanente ale curriculumului, pentru a se adapta la nevoile educative ale copiilor. 13. Schimb permanent de idei, experiențe și soluții între specialiștii din instituție, între aceștia și manager, precum și cu familiile beneficiarilor [5, pp. 573-574].

Considerăm că în vederea asigurării incluziunii sociale de succes a copiilor cu cerințe educaționale speciale este necesar a se coopta potențialul tuturor agenților educaționali, sociali, valorificat în cadrul parteneriatului familie-instituție incluzivă-comunitate.

Parteneriatul în favoarea copilului cu CES scoate în evidență un proces complex, încadrat în actul educațional adresat tuturor copiilor. El prinde contur în perioada preșcolarității, dând tonul activităților parteneriale ulterioare. Parteneriatele se constituie prin efortul fiecărui agent/actor educațional/social - familie restrânsă și extinsă, instituție preșcolară, instituție școlară, centre comunitare de socializare, culturale, sportive, autorități de diferite niveluri, componente ale sectorului asociativ etc. De comun acord, agenții educaționali elaborează tactici, strategii, tehnici, metode, procedee de asistare a copiilor în efortul lor de incluziune în instituția de învățământ și în societate, creându-le condiții favorizante de valorificare și valorizare a potențialului fizic, intelectual, spiritual. Contrar unei opinii răspândite în societate, de pe urma parteneriatului au de câștigat nu numai copiii cu dizabilități, ci toți agenții implicați, cu alte cuvinte - întreaga societate. Activând în cadrul unui parteneriat, fiecare are de învățat de la celălalt, inclusiv în ceea ce privește să-și construiască relațiile cu lumea din jur, cu membrii societății din care face parte.

În asemenea contexte, precizăm că, începând cu anul de studii 2019-2020 până în prezent, suntem preocupați de asigurarea durabilă a cooperării, colaborării dintre agenții educaționali, sociali în vederea asigurării incluziunii sociale a copiilor cu CES, în acest sens fiind elaborat și implementat un proiect de parteneriat grădiniță-familie-comunitate [3].

Scopul proiectului a vizat cooperarea eficientă, durabilă, continuă dintre familie, grădiniță, comunitate pentru o implicare cât mai activă a părinților, cadrelor didactice, altor specialiști ai echipei multidisciplinare, a agenților comunitari în asigurarea incluziunii sociale a preșcolarilor cu CES.

Printre formele de parteneriat grădiniță-familie-comunitate și acțiunile cu rezonanță întreprinse în asigurarea incluziunii sociale a preșcolarilor cu CES nominalizăm:

- activități didactice și extradidactice organizate prin cooperarea partenerilor: O poveste pentru fiecare; O zi în familie!;
- ședințe: Bun venit la „SUN RISE!”; Suntem puternici împreună!; Grădinița - a doua casă;
- expoziții cu lucrările copiilor: Mărțișoare, mărțișoare...; Cu tine începe primăvara!; Eu și natura; Vara veselă; Toamna aurie; Vine iarna;
- acțiunea de caritate „Să fim mai buni!”;
- training-uri psihosociale: Formarea comportamentului prosocial la copiii cu CES; Încearcă să fii în locul copilului!;
- excursii: Ziua Victoriei; Mai triști ca noi...; Cinstim strămoșii!; Grădina Zoo; Orheiul Vechi; La Catedrală;

- ateliere de lucru: Ce este incluziunea? Magia sărbătorilor de iarnă; Mărțișoare pentru toți prietenii;
- mese rotunde: Să ne cunoaștem mai bine!; Magia sărbătorilor de iarnă; Impactul cooperării familie-grădiniță-comunitate asupra incluziunii sociale a copiilor cu CES;
- serbări cu participarea comună a tuturor copiilor: Sfântul Nicolae, Crăciunul; Copii și părinți fericiți!;
- consultații individuale și de grup oferite de către specialiștii Centrului pentru copii SUNRISE: Incluziunea socială de succes a preșcolarilor: realizări și dificultăți depășite;
- Școala pentru părinți;
- implicarea activă a părinților în pregătirea decorațiunilor și a evenimentelor importante în viața Centrului pentru copii SUNRISE;
- lansarea Imnului Centrului pentru copii SUNRISE și filmarea videoclipului *Diferiți, dar împreună!*
- sensibilizarea societății privind necesitatea asigurării dezideratelor educației incluzive, a incluziunii sociale a copiilor cu CES prin valorificarea parteneriatelor, în special prin organizarea diverselor manifestări cu ocazia zilei de 3 decembrie – Ziua internațională a persoanelor cu dizabilități.

Rezultatele obținute în cadrul cercetării desfășurate de noi permit trasarea următoarei concluzii: Cooperarea coerentă, constructivă a părinților și cadrelor didactice, alături de alți specialiști precum: psiholog, psihopedagog, cadrul didactic de sprijin, logoped, kinetoterapeut etc., cooptarea agenților comunitari, realizată în contextul unui proiect durabil de parteneriat grădiniță-familie-comunitate, facilitează incluziunea socială a preșcolarilor cu cerințe educaționale speciale.

Bibliografie:

1. *Cerințe educaționale speciale pentru toți: Ghid de bune practici*. Coord. L. Șoitu. Iași: Institutul European, 2013. 186 p. ISBN 978-973-611-974-3.
2. GHERGUȚ, A. *Educația incluzivă și pedagogia diversității*. Iași: Polirom, 2016. 228 p. ISBN 978-973-46-5664-6.
3. MÎSLIȚCHI, V., SAVIUC, E. Incluziunea socială a preșcolarilor cu cerințe educaționale speciale în contextul valorificării parteneriatului grădiniță-familie. În: *Învățământul general: tradiție și inovație*. Vol. I. Materialele Simpozionului Științific Internațional „Tradiție și inovație în educație”, dedicat aniversării a 40 de ani de activitate a Facultății Pedagogice. Chișinău: Universitatea de Stat din Tiraspol, 2019, pp. 99-109. ISBN 978-9975-76-289-2.
4. SOLOVEI R., EFTODI A., BULAT G., CURILOV S., BUCUN N. ș.a. *Educația incluzivă: Suport de curs pentru formarea continuă a cadrelor didactice în domeniul educației incluzive centrate pe copil*. Vol. 2. Chișinău: Lyceum, 2016. 196 p. ISBN 978-9975-3144-1-1.
5. VRĂSMAȘ, E. Copiii cu cerințe educative speciale (CES) în grădiniță. În: *Sinteze de pedagogia învățământului preșcolar*. București: Didactica Publishing House, 2019, pp. 549-583. ISBN 978-606-683-985-3.